

INTERVIU LUAT DOMNULUI MIRCEA BARZUCA PRIVIND PERSONALITATEA ARTISTEI MARGARETA STERIAN

dr. Rodica Viorica GHEORGHE – TACHE

INTERVIEW WITH MR. MIRCEA BARZUCA ON THE PERSONALITY OF ARTIST MARGARETA STERIAN

Abstract

The interview with Mr. Mircea Barzuca reveals that Margareta Sterian's entire creation is most certainly inspired by the happy moments and also the disappointments in the painter's childhood, just as the memory of circus shows or those of itinerant artists, with a stronger or a more dimmed echo, was continuously visible in her lifetime work. Paris leaves a powerful mark, yet the artist's participation in the sociological research in Drăguș, organized by Professor Gusti played an important role in terms of her interpretation and treatment of signs and symbols used in painting.

Cuvinte cheie: avangardă, realism magic, ceramică populară, pictură suprarealistă

Keywords: avant-garde, magical realism, popular ceramics, surrealist painting

Rodica Tache (în continuare R.T.) Domnule Barzuca cum ați cunoscut-o pe Margareta Sterian?

Mircea Barzuca (în continuare M.B.) Împreună cu câțiva prieteni, colegi, în institutul de artă pe care îl studiam, îl vizitam adesea pe prozatorul Ovidiu Constantinescu. În casa lui, se întâlneau la cine frugale importante personalități culturale. Veneau acolo Irinel Liciu, marea balerină, împreună cu soțul ei, poetul Ștefan Augustin Doinaș, Nina Cassian, criticul Crohmălniceanu, Ion Negoïtescu, regizoarea Sorana Coroamă Stanca și alții. La astfel de întâlniri am fost prezentat pictoriței Margareta Sterian, așa am cunoscut-o. Toată seara a fost extrem de liniștită, a schimbat doar câteva cuvinte cu Irinel Liciu în legătură cu o lucrare de grafică inspirată Margaretei Sterian de spectacolul cu baletul Romeo și Julieta de Prokofiev. Lucrarea fusese publicată în ziare și astfel s-a ivit ocazia discuției. Nu mi-am explicat de loc de ce pictorița nu participase la discuții, dar mai târziu mi-am dat seama că acesta era un mod de a-și proteja gândurile, propria ființă. De mulți ani, citind memoriile lui Mircea

Analele Buzăului VIII, Buzău, 2016, p. 187 - 192

Eliade, am aflat că în tinerețea lor, grupul de prieteni ai scriitorului se întâlneau pentru petreceri tinerești, iar Margareta Sterian obișnuia să se retragă în fața unui hublou și să privească strada, împrejurimile. La sfârșitul întâlnirii am condus-o pe bulevardul Elisabeta spre casa ei. Nu știam prea multe despre Margareta Sterian. Aflasem doar că tradusese tragedia *Regina moartă*, *Montherlant*, *Orașul* de Paul Claudel și câteva piese scurte de Paul Morand. Pe drum m-a invitat la expoziția ei care se deschisese la Dalles și pentru că aceasta se închidea a doua zi, m-am dus de dimineață să-i văd picturile. Am fost fascinat, nu mai văzusem niciodată asemenea lume pictată cu ușurință și gingășie pe pânză. Există o mare deosebire între pictura pe care o cunoaștem din expozițiile care se perindau în galeriile bucureștene și această pictură misterioasă care aducea un univers nou, un fel de grădină a raiului prezentă în această desfășurare de imagini. Aveai impresia că asیști la un ritual. Ulterior, am fost invitat de mai multe ori în casa artistei și încet, încet am devenit un fan al artei ei, dar și un ucenic.

R.T. Puteți aprecia, privind retrospectiv, care este motivul pentru care picează în acest mod original, mai ales că ați fost mult timp în preajma ei ?

M.B. Arta Margaretei Sterian este profund autobiografică, trăiește din amintirile pe care artista le conservă în sufletul său și compune povestirile din tablouri, din poză sau din poezia ei. Iată de ce a vorbi despre Margareta Sterian înseamnă să încerci a-i descrie viața așa cum ea se prezintă în operă. Artista a refuzat întotdeauna să vorbească despre arta ei și declara ori de câte ori era întrebată că pictura, poezia și traducerile ei o descriau mult mai bine decât ar putea s-o facă ea însăși. Fiind o operă autografică, trebuia ca cititorul acestei opere să cunoască date despre viața artistei, despre fapte, situații, locurile pe care le cutreierase, oamenii pe care îi cunoscuse cu adevărat.

R.T. Povestiți-ne ceva despre copilăria ei. Poate găsim aici niște răspunsuri.

M.B. S-a născut în Buzău, în familia unui negustor de lemne sau cărbuni, având o mamă frumoasă, educată, una dintre micile vedete ale orașului Ploiești. A rămas de mic copil orfană, mama ei stingându-se din viață după o tuberculoză galopantă, atât de întâlnită la începutul secolului XX. Copilașul, viguros la început, după cum arată clar fotografia unei fete îmbrăcate după moda epocii, a rămas după un proces îndelungat și traumatizant în grija bunicii materne, care s-a mutat în București și a deschis un atelier de broderie și confecții de pălării. Bunica executa comenzi pentru clienți, dar și alte broderii pe care le comercializa în târgurile din zona Buzăului și a Ploieștiului. Arta bunicii, îndeletnicirea de brodeuză, este admirată de copilă, care execută pentru școală sau pentru jocurile ei surprinzătoare broderii după modele folclorice. Această deprindere îi va fi folositoare în proiectele de restaurare sau de artă

textilă. Uite, de exemplu muzeul din Buzău posedă câteva broderii executate de Margareta Sterian în copilărie.

R.T. Despre copilăria ei ne mai puteți spune ceva ?

M.B. Povestea cu drag despre atelierul bunicii, despre obiectele care se confecționau acolo, dar și despre imagini interesante din târguri unde asista la circ sau spectacole folclorice. Această lume a impresionat-o profund pe viitoarea pictoriță și nu va renunța niciodată la amintirile acestei părți din viața ei, iar noi le putem observa în multe dintre pânzele create mai târziu.

R.T. Și toate acestea credeți că au influențat-o în activitatea ei de creație de mai târziu?

M.B. Lucrările de pictură și grafică, dar și textele de proză, sunt cu siguranță inspirate de clipele fericite, dar și de dezamăgirile din copilăria pictoriței, după cum amintirea spectacolelor de circ sau a artiștilor ambulanti, mai puternice sau mai estomate au rodit continuu în lucrările executate de-a lungul întregii ei cariere. Păcat că mai târziu o maladie gravă lovește acest copil fără mamă, iubit și vegheat cu strășnicie de bunică, tatăl fiind căsătorit în orașul Buzău. Fetița înfruntă cu greu această maladie și în paginile de proză descrie suferințele îndurate în perioadele în care trebuia să urmeze un tratament cu băi de nămol la Lacul Sărat.

R.T. Da. Am văzut și eu fotografiile de epocă ale ei, ne arată un copil suferind, în ochii căruia se simte o imensă tristețe.

M.B. Aveți dreptate, suferințele acestea îi acutizează sensibilitatea, mai mult, o maturizează și o determină să mediteze asupra stării în care se afla.

Mai târziu, după refacerea sănătății, la paisprezece ani, fără să fie sfătuită de cineva, singură caută o școală și se înscrie la un liceu, înființat de Carol I. Această școală era frecventată de fete din clasa mijlocie, pe care părinții încercau să le pregătească pentru viața de familie. A fost un moment decisiv în existența acestei tinere. În epocă, până și copilele unor familii bogate se mărgineau la o educație sumară, primită în casă. La această școală, elevele erau îndrumate de profesoare aduse din Germania, bine pregătite, având cunoștințe în literatură și limbi străine. La ore, lecțiile predominante erau cunoașterea limbilor de circulație: franceza, engleza, germana, dar și lecturi aprofundate din marii poeți germani și englezi. Nu erau ocoliți nici Alecsandri sau Eminescu și până târziu am auzit-o pe Margareta Sterian aducându-și aminte cu bucurie de versurile acestor poeți. În liceu preda ca profesor de literatură Ioan Slavici. Studiul în această instituție a constituit baza intelectuală a operei Margaretei Sterian, situație pe care ea a mărturisit-o cu mare plăcere în diverse ocazii. La sfârșitul școlii, fosta elevă era o fată frumoasă, educată, dar fără o meserie, fără un sprijin material și fără un proiect pentru viitorul pe care îl aștepta. În aceste condiții la sfârșitul primului război mondial, trecând și printr-o maladie contagioasă, se căsătorește cu un tânăr bancher din Ploiești, ale cărui scrisori de

dragoste, Margareta Sterian, după cum declara mai târziu, le citește pe sărite”. Astfel, nimerește într-o familie burgheză care-i oferă un trai îmbelșugat, fără nici o perspectivă. Singura modalitate de a rămâne ea însăși era retragerea într-un atelier improvizat în care își confecționa rochii și pălării, îngrijea florile și mica grădină pe care o amenajase deasupra unui garaj sau picta câte ceva, căci în perioada vacanțelor școlare la Buzău, la tatăl ei, luase lecții de pictură de la pictorul Gore Mircescu. Căsătoria aceasta eșuează și tânăra rămâne fără zestrea pe care i-o dăruise tatăl, întors la gânduri bune, fără sprijin și din nou fără perspectivă într-un oraș ca Ploieștiul, în care viața culturală este aproape absentă. Se hotărăște să-și câștige traiul din broderie și obiecte de artă decorativă, ajutată de câteva tinere, verișoare ale mamei ei, care aveau un atelier pentru mode și flori în centrul orașului.

R.T. Viitorul ei soț, Paul Sterian a avut vreo influență asupra personalității ei artistice?

M.B. Îl întâlnește pe poetul Paul Sterian, un tânăr extrem de inteligent, care se îndrăgostește de ea peste poate, așa cum spune un personaj din Caragiale și cu care se căsătorește; cu ajutorul tatălui poetului, în 1925, pleacă la Paris. Ajungând la Paris soții locuiesc lângă Louvre, pe strada Rue de Blanc. Paul Sterian, o personalitate foarte sociabilă invita în casa lor tineri români care studiau acolo. În fruntea grupului, se află Mircea Vulcănescu, care dirija grupul de studenți spre activități culturale importante. Spectacolele de teatru realizate de personalități ale Avangardei, baletele rusești care continuau succesele lui Djahilev, dar și ale Isadorei Duncan, muzeele – care existau, dar mai ales catedralele franceze atât de celebre. Margareta Sterian fusese însoțită la Paris și de bunica ei, care se ocupa de gospodărie și îi amuza pe tinerii din grup dându-le în cărți și ghicindu-le în cafea. Perioada Parisului, care a durat aproape patru ani a fost o etapă fastă în viața Margaretei Sterian. Acolo și-a desăvârșit educația. Întâlnirea artistei cu arta tapiseriilor *La Dame à la Licorne*, expusă la Cluny fost un moment esențial pentru viitoarea ei carieră în arta plastică, deoarece după părerea mea, întreaga pictură a Margaretei Sterian poartă pecetea popasului în sculpturile de pe fațetele catedralelor franceze poate și ea simțită în multe dintre lucrările pictoriței, dar semnificativă este și întâlnirea cu picturile decorative ale Pre-Renașterii.

A studiat artele decorative și pictura la École du Louvre dar și la Academia Ronson. La această academie, a avut ca profesor pe Amédée de la Patellière și pe Braque, artiști de la care a dobândit libertatea de a crea fără constrângeri, fără canoane, pe baza unei trăiri sincere. Parisul cu imaginile lui mereu proaspete ale anilor de studii i-au rămas în suflet și mult mai târziu, atunci când călătoriile nu mai puteau fi făcute, ele au fost reluate în picturi, dar fără amănunte, ci ca stări de suflet, așa cum erau toate picturile ei.

La sfârșitul academiei, ea realizează o serie de picturi și împreună cu Paul Sterian se întoarce în România – el cu o diplomă de doctor în drept, iar ea cu gândul de a se consacra picturii, care îi devine principalul proiect de viață.

R.T. Cum s-a manifestat această experiență de la Paris în arta atât de complexă și diversă a Margaretei Sterian ?

M.B. Începe să expună lucrările ei, la început în București. În anul 1929, după ce în vara aceluși an însoțind un grup de studenți, participă la seminarul de la Drăguș al profesorului Gusti. Seminarul s-a dovedit a fi o experiență foarte importantă pentru viitorul artist. Vechile observații despre arta populară din copilărie se concretizează, devin idei și judecăți de valoare, căci ceea ce i se pare extrem de meritoriu este soliditatea acestei arte, bogăția și varietatea ei inspiratoare. Ceea ce o frapează este capacitatea aceste arte de a se insinua în valori moderne. La Paris, îl cunoscuse împreună cu prietenii ei și pe Brâncuși, care o muștrase pentru atingerea zonei aurite a unei lucrări. În arta Margaretei Sterian folclorul teatral, jocurile, dar mai ales procesiunile o vor mai inspira cu bogăția lor de imagini schimbătoare, cu misterul acestor adevărate spectacole. Mai târziu, prin anii 1969 – 1971, procesiunile de primăvară moștenite de români din vremuri imemorabile vor asalta pânzele ei. După încheierea seminarului, studenții au organizat o expoziție la Universitate. Margareta Sterian a expus două lucrări: *Țăranul și Țărancă* care s-au pierdut. Paul Sterian a prezentat un film despre *Nuntă la Drăguș*.

R.T. Când a intrat concret Margareta Sterian în viața culturală de la Paris? Prin ce s-a remarcat ea în mod special în următoarea perioadă ?

M.B. Prima expoziție personală a artistei de la sfârșitul anului 1929 prezintă publicului câteva tablouri aduse de la Paris, dar și de un grup de lucrări realizate după experiența cercetărilor sociologice de la Drăguș au impresionat publicul. Profesorul Gusti a urmărit activitatea Margaretei Sterian de la Drăguș și i-a oferit anumite sugestii la transpunerea pe pânză a chipurilor reale a oamenilor din Drăguș. Vernisajul a adunat o mare parte a intelectualității bucureștene și așa cum a fost descris evenimentul de către ziaristul Klustian mult mai târziu, a prezentat un triumf. În epocă erau pictate adesea chipuri de copii, dar viziunile erau edulcorate, Margareta Sterian prezenta însă niște chipuri ferme, cu o viață anterioară pregnantă care în compoziții se întâlneau cu reprezentări fantastice, creând astfel o atmosferă specială, magică.

Este sigur că acest fapt a plăcut profesorului Gusti, căci sugestiile sale se refereau la autenticitatea întruchipărilor. Este important că adesea, mai ales în partea finală a carierei ei, dar și în zugrăvirea portretelor pe care le-a realizat ulterior, activitatea de la Drăguș a lăsat urme. Critici tineri precum Mihail Sebastian, Dan Botta sau Petre Comarnescu observă în pictura Margaretei Sterian o orientare filozofică modernă și fără trimiteri la literatura lui Proust.

După expoziție, pictorul Marcel Iancu îi propune Margaretei să lucreze ceramică pentru decorarea arhitecturilor pe care le construia. Este începutul unei activități pe care artista o va realiza fără continuitate din 1930 – mici statuete, compoziții cu teme biblice, plăci cu portrete biblice (Adam și Eva, Regele David tânăr, etc.) par la prima vedere jocuri pe care copiii le creează din plastilină, sunt expresia bucuriei contactului cu pământul moale. Frământarea pământului nu este haotică, ci bine gândită, micile portrete au individualitate și linie; filmate și fotografiate, ne surprind prin dimensiunea lor, sculptural foarte modernă. Vasele realizate în seria din 1930 nu au formele vaselor populare, ci al habitatului burghez și sunt admirabil colorate cu povești, diverse simboluri și abstracțiuni. Numai tehnica, lucrul cu pământul trimite privitorul spre cea a olarului din târguri. Compoziția este cultă și colorată în tonurile picturii artistei de mai târziu, iar severitatea tonurilor primelor ei picturi lipsește din ceramică. Lucrările din ceramică din această serie sunt legate imagistic de lucrările de pictură de mai târziu ale Margaretei Sterian, dar ne trimit cu gândul și spre îndepărtatele imagini ale ceramicii familiei Della Robia. Această serie de lucrări, spre mirarea noastră, a celor ce am văzut câte ceva din ceramica lui Picasso în Muzeul de la Paris, pare a anticipa opera de mare și vijelioasă răspândire a marelui spaniol. Lucrările din acest grupaj au fost prezentate public împreună, în 1972, la galeria Simeza și la Muzeul Național de Artă în anul 2007, în expoziția retrospectivă de *Grafică, Tapiserie, Ceramică*. Unele lucrări, după 1965, au fost prezentate în expoziții internaționale, unde s-au bucurat de bună primire, după cum ne arată diplomele primite de artistă.

În anii următori, tânăra pictoriță a fost invitată să expună alături de artiști tineri, autorii primei avangarde românești. Acest lucru s-a întâmplat pentru că ei au găsit în pictura Margaretei începuturile unui curent pe care îl inițiaseră în Italia Giorgio de Chirico și pe care critica de artă germană de mult mai târziu l-a denumit ca fiind realismul magic. Într-adevăr acest curent încearcă să pătrundă în subtextul imaginii pictate, dorea să descrie misterul realității pe care artiștii o zugrăveau pe pânzele lor. Prezența acestui curent în pictura Margaretei Sterian, curent artistic de care nu s-a despărțit niciodată, este explicația pentru care ea a fost socotită de critică, drept un exponent al Avangardei românești. Realismul magic al Margaretei Sterian a fost invenția ei de a picta presupunerea, amintirea realității cu umbrele și transparența ei, cu misterul pe care lucrurile, oamenii și plantele îl reprezintă fără să-l impună – ca pe o umbră însoțitoare. Cam asta este ce pot să povestesc eu de Margareta Sterian în acest moment.

R.T. Vă mulțumim mult pentru amabilitatea dumneavoastră, domnule Mircea Barzuca și vă promitem că vom reveni în curând cu alte întrebări legate de personalitatea artistei Margareta Sterian, pentru publicul buzoian.